

ШЕВЧЕНКОЗНАВЦІ ТА ШЕВЧЕНКОЛЮБИ

Алла КАЛИНЧУК

**ШЕВЧЕНКОЗНАВЧІ
РОЗВІДКИ
ВАСИЛЯ ЩУРАТА
В ЧАСОПИСІ «ДІЛО»
(1910–1914)**

УДК 821.161.2Шевч.
09:303.82-057.4Щур

У статті проаналізовано студії Василя Щурата, оприлюднені в часописі «Діло» в 1910–1914 рр., деякі з них досі не обговорювалися в шевченкоznавстві. Наголошено, що газета «Діло» була вагомою в науковому та культурному житті Галичини, а її автори відстоювали самобутність українців, соборність розчленованих земель України. Досліджено публікації В. Щурата відповідно до їх проблематики, частину з яких він уключив до збірок «Літературні начерки» (1913) та «З життя і творчості Тараса Шевченка» (1914). У статті окреслено пошуки наукових підходів ученоого до вивчення творчості Шевченка.

Ключові слова: «Діло», часопис, шевченкоznавство, текстологічні пошуки, переспіви, світогляд, біографічний цикл, рецензія, рецензія.

Часопис «Діло» (1880–1939) був найстаршим і багато років єдиним українським щоденником Галичини (за визначенням І. Кедрина-Рудницького), що представляв інтереси українців в умовах Австро-Угорської імперії. Він почав виходити у Львові в 1880 р., спершу двічі на тиждень (1880–1882), потім тричі на тиждень (1883–1887), з 1888 р. щоденно (з перервами від 5 вересня 1914 р. до 15 вересня 1915 р. у період окупації Галичини російськими військами).

№ 13, 2020

Упродовж першої перерви (1914–1915) «Діло» друкували у Відні як тижневик. На думку К. Курилишина, «наприкінці 1870-х рр. гостро посталася проблема популяризації народовоєцьких ідей серед загалу русинів-українців Австро-Угорської імперії. У той час це було можливим тільки за посередництвом пресового органу» [8]. Відтак газету «Діло» було створено в противагу русофільському «Слову» (закрите в 1887 р.). До редакційної колегії входили В. Барвінський як головний редактор (1880–1883) і співробітники – І. Белей, Ю. Романчук, А. Вахнянин, М. Подолинський, Ю. Целевич, В. Щурат та ін. У 1908 р. газета придбала друкарню; в 1881–1906 рр. при часописі з перервами виходили «Бібліотека найзнаменитіших повістей» (74 тт.), а 1936–1939 рр. «Бібліотека “Діла”» (48 тт.). Видавнича спілка «Діла» видавала тижневики: літературно-науковий додаток «Неділя», літературно-мистецький «Назустріч» та ін. В. Мартинюк уважав, що факт появи часопису в науковому й культурному житті Галичини був «важливою ознакою модерної спільноти, і що довше він існував, то більшим ставав його авторитет, втягував у свою орбіту найпомітніших українських інтелектуалів» [10].

Серед активних дописувачів газети був і літературознавець Василь Щурат, який упродовж 1910–1914 рр. опублікував 13 розвідок про Шевченка, різних за тематикою, проблематикою, жанрами, обсягом. Частину студій критик увів до збірок «Літературні начерки» (1913) та «З життя і творчості Тараса Шевченка» (1914).

Уперше в 1963 р. літературознавчу спадщину науковця розглянув С. Щурат, зокрема побіжно – й шевченкознавчу [16, с. 20–21]. Принагідно ранні розвідки В. Щурата схарактеризовано В. Шубравським [15]. У 1990-х рр. Р. Кирчів [5] і Ф. Дисак [2] простежили його головні праці про поета, в 2011 р. – Л. Козак представила оглядову статтю про основні тематичні цикли шевченкознавчих студій ученого [6]. Однак більшість публікацій вченого, представлені у часописі «Діло», досі не обговорювалися.

Отже, метою статті є дослідити розвідки В. Щурата, оприлюднені в 1910–1914 рр. у газеті «Діло», простежити пошуки наукових підходів ученого у вивченні життя і творчості Шевченка в Галичині, окупованій Австро-Угорською імперією.

Василь Щурат знаний як один із тих дослідників, хто стояв біля початків наукового шевченкознавства на початку ХХ ст. Відомо, що восени 1907 р. учений переїхав у Львів, де викладав українську мову і літературу в німецькій гімназії до листопада 1918 р. Від того періоду критик почав співпрацювати з Науковим товариством імені Шевченка. У 1914 р. його було обрано дійсним членом товариства, у виданні якого він друкував свої статті. Саме за сприяння НТШ відбулося становлення часописів Західної України, серед них і щоденної газети «Діло», на сторінках якої у 1910–1914 рр. В. Щурат умістив розвідки про творчість Шевченка.

Розглянемо статті В. Щурата відповідно до їх проблематики. Відтак до текстологічних пошуків дослідника варто віднести розвідки «Шевченко – Желіговський – Чечот» (1910), «Шевченків наголос» (1911), «З кола знайомих Шевченка» (1913). Його зацікавила історія Шевченкового задуму написати поезію «Подражаніє Едуарду Собі», зокрема він звернув увагу, що 13 травня 1858 р. Е.-В. Желіговський (1816–1864) занотував у «Журнал» вірш «Do brata Tarasa Szewczenka», підписавши Антоній Сова. Зауважимо, що польський письменник написав твір

ще в період Шевченкового заслання. Ймовірно, Шевченко міг прочитати його (лист Шевченка до Бр. Залеського від 10 лютого 1855 р.).

В. Щурат наголосив, що Желіговський створив вірш спеціально для українського поета й згодом включив до зб. «Poezye Antoniego Sowy» (СПб., 1858. С. 165–166) під назвою «Do poety ludu (z Bulgarskiego)». Порівнявши два записи, вчений указав на неточності в pp. 5, 12, 20; у названій збірці вірш містив 22 рядки, а в щоденнику – 26. На думку дослідника, Желіговський «сфабрикував присяту Шевченкові з виготовленого раніше перекладу з болгарської мови, змінивши в ньому заголовок і додавши одну строфу» [16, с. 236]. В. Щурат нагадав, що 19 листопада 1859 р. Шевченко написав «Посажу коло хатини...», про що свідчив автограф із вказаною датою та заголовком – «Подражаніє Едуарду Сові». За його спостереженнями, зазначені факти зафіксовано у виданнях В. Доманицького (1907) й І. Франка (1908. Т. 1; Т. 2), тоді як в О. Огоновського (1893–1898. Ч. 1; Ч. 2; Ч. 3; Ч. 4) та Ю. Романчука (1907. Т. 1; Т. 2) – «Антонію Сові. Подражаніє польському поетові» [16, с. 238]. Так, автор розвідки відзначив, що Огоновський та Романчук констатували, що свій вірш Шевченко присвятив Желіговському, проте переробив його з «поезії якогось невідомого польського поета» [16, с. 238]. У пошуках істини Ю. Романчук переглянув збірки творів Антонія Сови та інших польських поетів, але в них не відшукав нічого схожого.

На думку В. Щурата, польський зразок «Посажу коло хатини...» був у білорусько-польсько-литовського письменника, перекладача, збирача білоруського фольклору Яна Чечота (1796–1847). У його збірці «Piosnki wie niacze znad Niemna, Dniepra i Dniestra» (Wilno, 1845) дослідник натрапив на пісню «Гей, посаджу я біля хати / Грушу і яблуню...» (під № LXXIV), складену автором з освітньою метою «для розбудження серед народу охоти до плекання фруктових дерев» [16, с. 239]. Як стверджував учений, саме ту пісню «артистично» переробив Шевченко, бо «дав їй ту художню вартість, якої позбавила її була пропагандистська тенденція» [16, с. 239]. В. Щурат уважав, що в назві твору після «Подражанія» слід було поставити крапку та відділити від слів «Едуарду Сові». Зауважимо, що в академічному шевченкознавстві джерело Шевченкового переспіву уточнено: вірш є наслідуванням пісеньки святів Зубчинського та Хадкевича «Ej, posadzę ja przy chatce...» з недрукованої драми Е. Желіговського «Зорський» [9, с. 107].

До того ж науковець спостеріг, що у названій збірці Чечота зафіксовано й іншу пісню «Ой, діброво, дібровонько...» (під № LXXXII) – художня переробка української народної пісні (1839. Т. 1. С. 44: «Ой дуброво та дубровонько!..»), відомої зі збірки «Pieśni ludu polskiego w Galicji» (Львів, 1839–1840. Т. 1–2) Жеґоти Паулі. У Шевченка, за критиком, була на цю ж тему поезія «Ой діброво – темний гаю!..» (1860) – вільний переспів названої пісні зі львівської збірки. В. Щурат відзначив художність Шевченкової переробки, де поет «замість малювати метаморфози в природі з увагою на враження глядачів, малює їх з увагою на наміри режисера (батька). Такою об'єктивізацією предмету досягається незвичайний чар якоїсь недосяжної краси і величі» [16, с. 241]. На думку літературознавця, Шевченків переспів зроблено з Чечотової поеми.

У розвідці «З кола знайомих Шевченка» В. Щурат актуалізував питання Шевченкових переспівів з інших творів. Так, дослідник указав, що чабарашку «Оттак

чини, як я чиню...», відому з поеми «Duma z dum ukraińskich» (1856–1857) Еразма Ізопольського (1802–1863), зафіксував Шевченко в «Гайдамаках»: «Отак чини, як я чиню: / Любі дочку абично – / Хоч попову, хоч дякову, / Хоч хорошу музичкову» (рр. 1787–1790). Науковець спостеріг, що уривок «Ой узяли безталанну, / Закували у кайдани...» (рр. 203–204) із поеми «Титарівна» нагадував йому фрагмент із іншої пісні, зафіксованої польським етнографом («Чи чули ви, добре люди...»). При цьому він не виявив «жодної залежності Шевченкових поем від писань Ізопольського» [16, с. 198]. На думку вченого, Шевченкові поеми «Гайдамаки» й «Титарівна» створені раніше від Е. Ізопольського [16, с. 198]. В. Щурат констатував, що український поет міг знати народні пісні, зібрани й укладені польським фольклористом («Badania podań ludu», 1843–1845), адже деякі усно-поетичні твори були популярними в тих регіонах, де обидва мешкали.

Покликаючись на публікацію О. Грози в «Bibliotece Warszawskiej» (1857), дослідник назвав твори Шевченка, які ілюстрували український художник польського походження Проспер Горський (1813–1888): «Лірник» (із балади «Перебен-дя») і «Не вернуться» [16, с. 199]. Зауважимо, що нині їх місцезнаходження невідоме [13, с. 93].

Учений наголосив, що саме О. Барвінський, аналізуючи перше видання Шевченкових творів у Галичині («Поезії». Львів, 1866–1869. Т. 1. Вип. 1–3. Т. 2. Вип. 4), порушив питання про наголос у текстах поета. В. Щурат згадав іншу збірку, петербурзький «Кобзарь» (1867), надрукований коштом Д. Кожанчикова, де всюди був означений наголос. У замітці «Шевченків наголос (Україна чи Україна?)» (1911) автор спростував усталене правило «читай завсіди Україна, а не фальшиво Україна, бо й Шевченко всюди правильно наголошує Україна, а не Укр їна» [26, с. 4] та на прикладі видання «Кобзаря» (1907) В. Доманицького проілюстрував, що наголос у поета був не усталений і часто залежав від ритму твору. Тому В. Щурат підсумовував, що якраз ритм кожної конкретної поезії вказував, «як належить наголошувати слова» [26, с. 5] Україна чи Україна.

До біографічного шевченкознавства варто зарахувати розвідки «Toast za українську республіку: До характеристики “Общества мочемордия”» (1913), «Шевченко в малярськім анекдоті» (1913), «Шевченко про Галичину в 1846 р.» (1914), в яких дослідник представив здебільшого нові матеріали до біографії митця, залучив раніше не відомі джерела. Так, В. Щурат був з-поміж тих шевченкознавців, хто спробував з'ясувати участь поета в «Товаристві мочемордія», походження вільнодумних тостів, зокрема і за українську республіку («Toast za українську республіку: До характеристики “Общества мочемордия”, 1913). Нагадаємо, що його учасниками були Віктор та Михайло Закревські, П. Скоропадський, брати Яків та Сергій де Бальмени, М. Маркевич, Ціхонський, І. Корбе, В. Забіла та ін. Близькими до них були О. Афанасьев-Чужбинський і Є. Гребінка [11, с. 167]. Відомо, що з ними Шевченко познайомився 29–30 червня 1843 р. на балу в поміщиці Т. Волховської в с. Мойсівка Пирятинського повіту (тепер Драбівського району Черкаської обл.), коли Шевченко в товаристві Є. Гребінки вперше подорожував Україною.

За спостереженнями дослідника, про Шевченкову дружбу з членами товариства з застереженнями висловлювалися княжна В. Репніна (лист Репніної до

Шевченка від серпня 1844 р.), П. Куліш і М. Костомаров (лист Куліша до Костомарова від 2 травня 1846 р.), перші біографи поета – М. Чалий та О. Кониський. Так, М. Чалий характеризував негативно як пиятико-гуляще товариство («Жизнь и произведения Тараса Шевченко: (Свод материалов для его биографии)», 1882). На думку науковця, О. Кониський виправдовував Шевченка, намагався зрозуміти його, а з ним і ціле товариство, пояснити їх поведінку. В. Щурат зазначив, що О. Кониський [7, с. 136–139] убачав у них «лиш продукт пригніченості життя й духу в кругах української інтелігенції за царя Миколи, коли безпечно можна було справляти хіба одно “мочемордіє”» [19, с. 43].

Науковець констатував, що крім О. Кониського були й інші дослідники, які виправдовували «Товариство мочемордія» [19, с. 43]. Очевидно, йшлося про М. Драгоманова [3, с. 350], який симпатизував учасникам і розгледів у їх поглядах ідеї українського національного відродження XIX ст., відгуки західноєвропейського радикалізму [7, с. 616].

Також відомо, що частина «Товариства мочемордія» була опозиційно налаштована до російського самодержавства. На своїх сходинах його учасники іноді обнародували вільнодумні тости. В. Щурат підкреслив, що показовою була історія з виголошенням такого тосту на одному із зібрань товариства. Відтак у 1848 р., за доносом пирятинського повітового маршалка Д. Селецького, брати Закревські й Сергій де Бальмен притягувалися до слідства за тости «Да здравствует французская республика!», «Да здравствует украинская республика!» [19, с. 46–49]. Отже, критик долучився до своїх сучасників-дослідників, які спробували осмислити таке неординарне явище в культурному житті України першої половини XIX ст., як «Товариство мочемордія», учасником якого деякий час був і Шевченко.

У замітці «Шевченко в малярськім анекдоті» (1913) В. Щурат спростував вигаданий епізод із біографії Шевченка про те, як якийсь генерал хотів перекупити його в поміщика П. Енгельгардта. Вчений нагадав, що приводом до появи такого міфу стали спогади П. Мартоса «Эпизоды из жизни Шевченка» (Вестник Юго-западной и Западной России. 1863. Т. 4. № 4), спричинині статтею-спогадами «(Нові) матеріали для біографії Т. Г. Шевченка» М. Чалого (Основа. 1861. № 5). За його спостереженнями, біограф поета В. Маслов почув про надуманого генерала від Л. Жумчужникова, згодом і від княжни В. Рєпніної. Тоді ж М. Чалий прийняв той анекдот як факт і повторив вигадку Мартоса, проте покликався на Маслова. На думку В. Щурата, вже О. Кониський критично підійшов до студії П. Мартоса і використав спогади М. Костомарова, останній стверджував, що такого факту не було, чув він схожі перекази від малярів чи в Полтаві, чи – Катеринославі, чи – Херсоні, чи – Ніжині. Та й Шевченко вважав поголоси про себе старою вигадкою.

Метою статті В. Щурата «Шевченко про Галичину в 1846 р.» (1914) було з'ясувати, що знав український митець про Галичину, коли 21 вересня 1846 р. він виrushив за дорученням «Комиссии для разбора древних актов» описувати пам'ятки Волинської і Подільської губерній. Як стверджував К. Студинський, у 1843 р. Шевченко мав «слабкі сліди якихось відомостей про австрійських українців у переписці Пл. Лукашевича з Ів. Головацьким. Лукашевич обіцяв львівський літопис передати через Шевченка в цензуру» [12, с. 94]. На думку В. Щурата,

якщо не безпосередньо від М. Максимовича, то з його публікації «О стихотвореннях червонорусских» в журналі «Киевлянин» (1841. Т. II) Шевченко міг дізнатися про галицько-українську літературу [16, с. 201]. Автор розвідки висловив припущення, що поляки, які мешкали в 1846 р. в Києві, розповідали Шевченкові про Галичину, галицькі ж поляки перед 1848 р. у рукописах могли читати політичні твори українського поета. Його поезії доходили й до І. Вагилевича, який товаришивав із багатьма поляками. За дослідником, на основі тих рукописів К. Падуха дав галичанам першу оцінку творчості Шевченка (Postep. 1848. 4 мая, № 8) [16, с. 201]. Відтак В. Щурат висновував, що на осінь 1846 р. поет, подорожуючи Волинню та Поділлям, відвідав Кам'янець і Почаїв, мав нагоду наблизитися до кордонів Галицького краю, проте не відвідав його [16, с. 201].

Про світоглядні домінанти українського митця йшлося в студіях «Встане Україна» (1913) та ««Культурна ідея в поезії Шевченка» (1914). Так, епіграфом до першої розвідки науковець взяв уривок із епілогу «Стойть в селі Суботові...» до поеми «Великий льох» (1845): «Церков-домовина / Розвалиться... і з-під неї / Встане Україна» (пр. 541–543). В. Щурат спробував осмислити світогляд Шевченка, зокрема його ціннісні орієнтири. Вінуважав, що поет обстоював віру в Бога, але без лицемірства й обману, на основі релігії любові один до одного, тієї любові, яка панувала між подружжям, на їх щирості в стосунках. На думку дослідника, Шевченкове розуміння про релігію любові перегукувалося з тлумаченням Г. Сковороди, який засуджував ненависть, гордість, помсту, заздрість, ненаситність, відтак щастя для кожного – мати родину. Тому поетові імпонували сільські громади, де «менше потоптана ще релігія любови, там і люди є людьми» [17, с. 2] (наприклад, «Москалева криниця», 1847; «[Царі]», 1848).

За В. Щуратом, Шевченко проголосив своє розуміння життєвих цінностей: у взаєминах людям слід позбутися релігійного та національно-політичного фанатизму й лицемірства, обману й заздрості. Так, поет осуджував лицемірство серед українців-земляків («І мертвим, і живим...», 1845; «Не так тіїх вороги...», 1848, «Гімн черничий», 1860 та ін.), серед панства («Марина», 1848 та ін.), серед російського уряду («Кавказ», 1845 та ін.). Учений зазначив, що Шевченко згодом змінив свое бачення польсько-українських відносин, адже «початок зла бачив у минувшині», хотів забути «тяжкі діла» батьків («І мертвим, і живим...») і вважав, що поширення католицької віри стало джерелом занепаду України («Полякам», 1847). За спостереженнями В. Щурата, поет проголошував істинну віру в Бога, любов до близького, за таких умов прийде доба оновлення України: «Тоді сповниться пророцтво Шевченкове. <...> встане Україна. І буде за поетом признане, що він був єдино речником найвищої ідеї культури» [17, с. 2].

У 1911 р. у Перемишлі на концерті в честь сотої річниці від смерті поета В. Щурат виголосив оригінальні спостереження про його світоглядні орієнтири. Через два роки вчений опублікував виступ під назвою «Культурна ідея в поезії Шевченка» (1914). На його думку, поняття культурної ідеї (актуальної в першій половині XIX ст.) стало одним із ключових мотивів творчості Шевченка. Автор студії нагадав, що традиційний погляд на поділ усього, що існує в світі, на два класи явищ – природи і культури, ґрунтувався на тому, що культура стала втіленням людських цінностей, відтак природа не мала їх. Тому вінуважав, що поет

шукав свою ідею «релігії любові» (до людини, між людьми, до церкви) та втілив її в творчості.

Джерела таких пошуків літературознавець убачав:

1) в українській традиції: творчість Г. Сковороди, Г. Квітки, П. Куліша, членів Кирило-Мефодіївського братства, які черпали поняття «релігія любові» з християнської філософії. Зокрема, для В. Щурата Сковорода був показовим «апостолом релігії евангельської любові, ворог всякого лицемірства, ворог всякого топтання закона любові пристрастями, ворог неволі, що творить лицемірів з їх усіма пороками» [21, с. 2]. Згодом від Сковороди і Квітка, і Куліш, і Шевченко запозичили ідею любові до людини, людської спільноти, пошук життєвої мети. А братчики та Куліш допомогли Шевченкові пізнати Сковороду, адже Куліш захоплювався творчістю українського філософа [21, с. 1–2].

2) з європейською традицією. Так, про євангельський настрій ішлося в творах Куліша (як-от, «Історичні оповідання», «Маруся Богуславка», зб. «Досвітки»), джерелом яких були твори Дж.-Н.-Г. Байрона і Шелея – прихильників етики Спінози. На думку В. Щурата, Куліш уважав головним і вічним джерелом любові природу, а «носителькою [любові. – А. К.] її між людьми – жінку, внаслідок чого жінка є в нього предметом Шелевського культу, подібно як і у Шевченка» [21, с. 1].

У взаємозв'язку контекстів (національного, соціального й релігійного) та синтезі інтимного й загальнолюдського, філософсько-етичного начал В. Щурат убачав іманентну властивість Шевченкового світовідчування й творчості, а мотив любові (кохання, захоплення, пристрасть, уподобання) був його складовою. Тому дослідник запропонував прочитання Шевченкових текстів як найяскравіших прикладів художнього втілення такої єдності:

• **кохання**

- a) найчистіше («Невольник»)
- b) потоптане («У тієї Катерини...»)
- c) розплата за вимушене кохання («Петрусь»)
- d) розплата за наругу («У Вільні, городі преславнім...»)
- e) визиск від кохання («Марина»)
- f) потоптане фарисейством («Гімн черничий»)
- g) жертва кохання («Відьма»);

• **любов до дітей (до батьків)**

- a) для щастя дитини мати приносить у жертву своє життя («Наймичка»)
- b) нехтування материнськими обов'язками («Титарівна»)
- c) ненависть до батька («Княжна»)
- d) спокута свого злочину («Гайдамаки»)
- e) любов до близького («Москалеva криниця»);

• **соціальне й політичне життя, де любов була джерелом обману, кривди, грабунку й поневолення («І мертвим, і живим...», «Сон» – «У всякого своя доля...», «Кавказ»);**

• **національне життя (повага до своєї нації, народу, рідного краю)**

- а) любов як джерело лицарства («Гамалія»)

- b) любов як джерело патріотизму («Чернець»)
- c) любов як джерело сили Запорожжя («Іван Підкова»);

• сфера релігії

- a) «любов творить Церкву» («Єретик», епілог «Стойть в селі Субото-ві...» до містерії «Великий льох»)
- b) обурення бездушністю російської церкви («Журнал», записи 17 вересня, 27 вересня 1857 р., 16 лютого, 22 березня 1858 р. та ін.)
- c) найвищий взірець любові («Марія»);

• артистична сфера

- a) ідеал народного поета («Перебендя»)
- b) життєва ідилія («Садок вишневий коло хати...»)
- c) ідея любові в змалюванні «красавиці-природи» («Журнал», записи 11 червня, 11 липня, 12 липня, 23 липня, 28 липня 1857 р.).

Відтак В. Щурат вибудував українську лінію письменників: Сковорода – Квітка – Куліш – Шевченко, а мотив любові став їх творчим кредо. Літературознавець підсумовував, що Шевченкова ідея любові перетворилася на релігію любові до людини, тому притягала увагу дослідників, які ставили поезії «нашого генія на одну лінію з творами великих західноєвропейських поетів» [21, с. 2].

Про проблеми перекладів текстів українського поета польською мовою йшлося в замітці «Стрічки (Шевченко в польському хутрі. Основа для ювілейного поправного видання Шевченка)» (1913). В. Щурат одним із перших дослідників порушив проблеми польських перекладів поезій Шевченка. Зокрема на прикладі віршів «Косар» (1847) і «Чума» (1848) він продемонстрував складнощі відшукати польські відповідники до Шевченкових лексем. Тому вчений запропонував в одному з томів «Записок наукового товариства імені Шевченка» один раз на рік друкувати огляди перекладів іншими мовами та праці про Шевченка за кордоном.

В. Щурат проаналізував і польську рецепцію творчості Шевченка в розвідках «Перші польські голоси про Шевченка (1842–1844)» (1912) і «Шевченко і гайдамаки» (1914). Так, науковець обговорив перші польські згадки про Шевченкову творчість у часописі «Tygodnik Petersburski». Зокрема у 1840–1845 рр. опубліковано матеріали, що висвітлювали українську етнографію, археологію, історію, літературу. В польській газеті було розгорнуто дискусію про українську літературу, а поштовхом до неї стала рецензія Ф. Євецького «Малороссийская литература» (1842). В обговоренні названої теми брали участь М. Грабовський, Ф. Віхерський, Альберт Гриф (справжнє – А. Марцінковський) та ін.

В. Щурат наголосив, що в газеті «Tygodnik Petersburski» (1842. №№ 36, 51, 53, 59) Р. Подберезький-Друцький оприлюднив польською мовою статтю «Кілька слів про малярські твори в петербурзькій Академії мистецтв, а також про польських художників, з нею пов'язаних, особливо з приводу річної виставки в тій же Академії», в якій серед інших оцінив і Шевченкові картини: «Пан Шевченко: Циганка, що ворожить руській дівчині. Циганка зовсім добра, але дівчина, як кажуть, – розмальована; я гадав би, що недолік витікає з того, що фігура не виступає із площини, що вона – мало рельєфна, плоска. Про «Гермафродита»

нема що й казати; більше помилок, ніж позитивних рис; сам маляр, певно, вже пізнав їх» [цит. за вид.: 16, с. 220]. Зауважимо, що йшлося про виставку в Академії мистецтв, яка відбулася 28 вересня 1841 р., де, зокрема, експонувалися олійні картини українського митця «Циганка-ворожка» [14, VII, № 236, с. 486–486] і «Гермафродит» [14, VII, № 237, с. 486] (обидва твори не знайдено).

В. Щурат акцентував, що в тому ж часописі в 1844 р. (№ 95) у статті «Мальовнича Україна» Р. Подберезького-Друцького схвально відгукнувся про намір Шевченка видавати «Живописну Україну»: «Шевченко, сам як найкраще знаючи цю країну, передусім хоче представити живописний образ України. Ця країна, займаючи таку важливу роль у історії Польщі, не може бути байдужою для нашої суспільності» [цит. за вид.: 16, с. 221]. В. Щурат умістив у власному перекладі розвідку Р. Подберезького-Друцького, в якій білорусько-польський критик дав високу оцінку мальському таланту Шевченка, висловив готовність стати посередником у продажу видання «Живописная Украина». На думку В. Щурата, зближення Р. Подберезького-Друцького та Шевченка відбулося за сприяння товаришів останнього по Академії мистецтв – Р. Жуковського й А. Жамета, обидва в Петербурзі ілюстрували альманах «Rocznik Literacki» на 1843 рік видавця Р. Подберезького-Друцького.

Науковець навів перші польські дописи про українську словесність: згадку Р. Подберезького-Друцького про поему «Гайдамаки» («Мальовнича Україна», 1844, № 95), розлогі «Листи про Україну» І. Юрецького (1844, № 97; 1845, № 3–4). В. Щурат уважав, що статті І. Юречького завершили дискусію про українську літературу, розпочату в часописі «Tygodnik Petersburski» в 1840-их рр.

Студія «Шевченко і гайдамаки» (1914) – спроба змусити дослідників ґрунтовно вивчити історичні джерела про гайдамаччину з метою її об'єктивного пояснення. Відтак В. Щурат спростував польський міф про Шевченка як агітатора гайдамацького руху, а польські критики, витворюючи революційну легенду про українського митця, передбачали викликати придушення українського руху. Саме В. Щурат закликав всебічно досліджувати як історичні джерела про гайдамацький рух, так і літературні зв'язки між польськими й українськими письменниками у його висвітленні. Науковець підкреслював важливість неупередженої оцінки польсько-українського минулого обома народами. При цьому він уважав, що поема «Гайдамаки» містила благородні рефлексії й настрої та не передавала диких людських інстинктів, тому й відкинув надумані звинувачення польських критиків у бік українського митця. Вчений підкреслив, що свідчення про гайдамацький рух Шевченко отримав від очевидців подій минулого (старших людей, зокрема й діда Івана). Зазначимо, що студії про польську рецепцію були підготовчими інтерпретаціями до майбутнього ґрунтовного дослідження «Шевченко і поляки. Основи взаємних зв'язків» (1917).

Також В. Щурат – автор невеликої рецензії на «Кобзарь» (1840) Шевченка, який за допомогою фототипії репродуковано у Львові коштом Наукового товариства імені Шевченка. Літературознавець наголосив наукову вартість збірки: «Для студій над Шевченком є се річию неоціненої ваги знати, яку остаточну форму вмів він дати своїм писанням в найранішім часі, тоді, коли ще не було в нього менторів, котрим можна би приписувати якісь редакторські роботи при

виданню» [19, с. 5]. Дослідник запропонував аналіз збірки поезій, зокрема розглянув її мову, яку вважав виробленою, як і в пізніших виданнях. На його думку, правопис у «Кобзарі» – московський (наприклад, ы замість и; и замість і, ѫ; е замість є; ъ;). Так, Шевченко позначував м'якість б, в, п, р, л (бъє, въяне, хлопъята; Кобзарь, степъ, крюки замість круки; билше); ю – io (іому, іого, сліозну) та ін. Учений спостеріг, що для поета характерно вживання м'яких дієслівних форм (быть, ревуть, дывитися, найдетца), проте він не позначав м'якість у закінченнях -цкий, -ский (козацку та ін.). За рецензентом, під впливом московського правопису митець використовував форми слів: никто – ніхто, Україна – через раз з великої, зате Шлях, Отамани та ін.

В. Щурат нагадав, що 6 творів «Кобзаря» (1840) мали присвяти, серед них прізвища Гребінки, Жуковського, Петровської, Штенберга, Мартоса, Квітки, які вводили читача в коло тодішніх знайомих поета. Лише 2 поезії були без присвят («Думи мої, думи мої...» та «Думка» – «Нащо мені чорні брови...»).

У 1914 р. В. Щурат опублікував замітку «Тріумф Шевченкової “Відьми”» як відповідь депутату російської Думи IV скликання В. Пуришкевичу (1870–1920) на заклик не відзначати на державному рівні 100-літній ювілей Шевченка. За дослідником, виступ депутата зводився до того, що Дума не мала морального права дати дозвіл на вшанування українського поета, оскільки українська громадськість неодмінно скористається слушною нагодою для обґрунтування своїх ідей та створення політичної течії. Нагадаємо, що відповідно до рішення Думи Міністерство внутрішніх справ розіслало циркуляр, в якому суворо заборонялися молебні, концерти, вистави до річниці Шевченка. В. Щурат жорстко відповів В. Пуришкевичу: «не тільки цілим змістом поеми, але і спеціальними засобами зазначено відношення поета до трактованої ним теми і головної постаті. <...> нікому навіть на гадку не повинно б прийти ідентифікувати божевільні міркування Відьми з думками поета, добавувати в її божевільних міркуваннях думки або переконання самого поета» [16, с. 166]. Отже, дослідник відреагував на заборону вшанування 100-річчя від дня народження Шевченка в 1914 р., надрукувавши в газеті «Діло» гнівну відповідь на рішення Думи Російської імперії.

Часопис «Діло» було задумано як загальноукраїнський друкований орган, що слугував би національним потребам і давав платформу для вільної дискусії, який через публікації В. Щурата приєднався до вивчення біографії та творчості Шевченка. Нові матеріали про українського поета (біографічні деталі, гуманістичну сутність світогляду, текстологічні пошуки, польську рецензію), залучив раніше не відомі історичні й літературні джерела творення текстів – такі елементи наукової новизни містили студії вченого. Відтак підсумовуємо, що В. Щурат належав до тих літературознавців, які прагнули науково осмислити Шевченкову творчість й долучитися до популяризації його доробку в Галичині в 1910-их рр. Результати нашої інтерпретації стануть складовою узагальнюючого дослідження про внесок Василя Щурата в розвиток шевченкознавства.

Список використаної літератури:

1. Афанасьев-Чужбинский О. Спомини про Т. Г. Шевченка / О. Афанасьев-Чужбинский // Спогади про Тараса Шевченка. – К.: Дніпро, 1982. – С. 87–107.
2. Дисак Ф. Штрихи до шевченкіані В. Щурата / Ф. Дисак // Українська періодика: історія і сучасність: Доповіді та повідомлення четвертої Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Л.: [б. в.], 1997. – С. 257–263.
3. Драгоманов М. Шевченко, українофільський соціалізм / М. Драгоманов // Драгоманов М. П. Вибране («...мій задум зложити очерк історії цивілізації на Україні»). – К.: Либідь, 1991. – С. 327–429.
4. Кедрин-Рудницький І. «Діло» / І. Кедрин-Рудницький // Енциклопедія українознавства. Словникова частина. – Париж, Нью-Йорк: Молоде життя, 1957. – Т. 2. – С. 522–523.
5. Кирчів Р. Ф. Літературознавча спадщина В. Щурата / Р. Кирчів // Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України: [Зб. наук. праць]. – К.: Наукова думка, 1993. – Вип. 2. – С. 86–95.
6. Козак Л. Тарас Шевченко в рецепції Василя Щурата / Л. Козак // Українське літературознавство. – 2011. – Вип. 73. – С. 212–219.
7. Кониський О. Тарас Шевченко-Грушівський: Хроніка його життя / О. Кониський. – К.: Дніпро, 1991. – 702 с.
8. Курилишин К. Галичина 1880–1889 років – очима «Діла» / К. Курилишин // Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/50316>.
9. Мальдіс А. Й., Мартинова Е. М. Творча співдружність революційних демократів: Шевченко і Желіговський / А. Мальдіс, Е. Мартинова // Радянське літературознавство. – 1964. – № 2. – С. 101–108.
10. Мартинюк В. Газета «Діло» / В. Мартинюк // Режим доступу: <https://lia.lvivcenter.org/uk/projects/litlviv/database/topos/dilo/1939>.
11. Окаринський В. М. «Товариство мочемордія» як нонконформістське утворення в супільному житті України 1840-х рр. / В. Окаринський // Література і культура Полісся. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2011. – С. 165–176.
12. Студинський К. Кореспонденція Я. Головацького в літах 1835–1849 рр. / К. Студинський. – Л.: Накладом НТШ, 1909. – 463 с.
13. Цитович В. Україна Проспера Горського (До 200-річчя з дня народження художника) / В. Цитович // Режим доступу: <http://sm.etnolog.org.ua/zmist/2013/1-2/85.pdf>.
14. Шевченко Т. Повне зібрання творів: У 12 т. / Т. Шевченко. – К.: Наукова думка, 2001–2014. – Т. 1–12. У квадратових дужках посилання на це видання із вказівкою тому (римською цифрою) та сторінки (арабською).
15. Шубравський В. Шевченко в критиці кінця XIX–початку ХХ ст. / В. Шубравський // Шевченкознавство. Підсумки і проблеми. – К.: Наукова думка, 1975. – С. 81–128.
16. Щурат В. Вибрані праці з історії літератури / В. Щурат. – К.: Вид-во АН Української РСР, 1963. – 433 с.
17. Щурат В. Встане Україна / В. Щурат // Діло. – 1913. – Ч. 57. – 14 березня. – С. 2.
18. Щурат В. Галичина і Шевченко / В. Щурат // Діло. – 1914. – Ч. 53. – 10 березня. – С. 2–3.
19. Щурат В. З життя і творчості Тараса Шевченка / В. Щурат. – Л.: Накладом автора, 1914. – 68 с.
20. Щурат В. З кола знайомих Шевченка / В. Щурат // Діло. – 1913. – Ч. 40. – 22 лютого. – С. 6.
21. Щурат В. Культурна ідея в поезії Шевченка / В. Щурат // Діло. – 1914. – Ч. 58. – 16 березня. – С. 1; Ч. 59. – 17 березня. – С. 1–2.
22. Щурат В. Перші польські голоси про Шевченка (1842–1844) / В. Щурат // Діло. – 1912. – Ч. 286. – 21 (8) грудня. – С. 1–2; Ч. 288. – 24 (11) грудня. – С. 1–2; Ч. 289. – 25 (12) грудня. – С. 1–2; Ч. 290. – 26 (13) грудня. – С. 1–2.

23. Щурат В. [Рец.] / В. Щурат // Діло. – 1914. – Ч. 53. – 10 березня. – С. 5. – Рец. на кн.: Кобзар Тараса Шевченка (СПб., 1840, в типографії Е. Фішера, 116 ст. малої 16-ки). Фотопродукція коштом НТШ у Львові.
24. Щурат В. Тоаст за українську республіку / В. Щурат // Діло. – 1913. – Ч. 256. – 15 листопада. – С. 1–2.
25. Щурат В. Тріумф Шевченкової «Відьми» / В. Щурат // Діло. – 1914. – Ч. 67. – 26 березня. – С. 2.
26. Щурат В. Шевченків наголос (Україна чи Україна?) / В. Щурат // Діло. – 1911. – Ч. 62. – 20 (7) березня. – С. 4–5.
27. Щурат В. Шевченко в малярськім анекдоті / В. Щурат // Діло. – 1913. – Ч. 242. – 20 жовтня. – С. 1–2.
28. Щурат В. Шевченко – Желіговський – Чечот / В. Щурат // Діло. – 1910. – Ч. 117. – 28 (15) травня. – С. 1–2; Ч. 118. – 30 (17) травня. – С. 1–2.
29. Щурат В. Шевченко і гайдамаки / В. Щурат // Діло. – 1914. – Ч. 43. – 26 лютого. – С. 1.
30. От–он [Щурат В.] Стрічки (Шевченко в польському хуторі. Основа для ювілейного поправного видання Шевченка) / В. Щурат // Діло. – 1913. – Ч. 44. – 27 лютого. – С. 7.

Summary. Kalynchuk A. Shevchenko exploration of Vasyl Shchurat in the journal of «Dilo» (1910–1914). The article analyzes the studies of Vasyl Shchurat published in the journal «Dilo» in 1910–1914, some of them have not been discussed in Shevchenko studies. It was emphasized that the newspaper «Dilo» was of great importance in the scientific and cultural life of Galicia, and its authors defended the identity of the Ukrainians, the catholicity of the dismembered lands of Ukraine. V. Shchurat's publications were investigated according to their problems, some of which he included in the collections «Literary sketches» (1913) and «On the life and work of Taras Shevchenko» (1914). The article describes the search for scientific approaches of the scientist to the study of Shevchenko's work.

Keywords: «Dilo», magazine, Shevchenko studies, textual searches, retellings, outlook, biographical cycle, reception, review.

